

"Tahkiki iman sahibi olmayan, körü körüne inanır; imanından emin değildir. İmanı akılla izah eden kitapları okuyarak, tahkiki iman sahibi olan ise, inancının delilini bilir." diyenler oluyor. İman gayba olmaz mı? Görerek, deliliyle mi iman etmek gerekir

Risalelerde geçen bir takım tespitler ışığında meseleyi ele almaya çalışalım:

"Arş-ı kemâlât olan mârifet-i Sâniin miraçlarının usulü dördtür:

Birincisi: Tasfiye ve işraka müesses olan muhakkikîn-i sofiyenin minhacıdır..."

Kalp aydınlanması ile hakikati arayan felsefi ekoldür. Tasfiye, nefsin açlık ile terbiye edilmesi demek iken, işrak ise kalbin aydınlanması demektir. Bu meslekte riyazet vasıtası ile nefis ve hevanın susturulması ile kalbin kuvvet kazanıp nurlanması ile hakikatin idrak edilmesi söz konusudur. Bu mesleğin esası ve özü Kur'an'da vardır. Lakin metot ve teferruatı Kur'anî değildir. Zira ağır riyazet metodu ile nefsin terbiyesi ile hasıl olan aydınlanma, avam insanların gidebileceği bir yol değildir.

"İkincisi: İmkân ve hudusa mebnî olan mütekellimînin tarikidir. Bu iki asıl, filvaki Kur'ân'dan teşaub etmişlerdir. Lâkin, fikr-i beşer başka surete ifrağ ettiği için, tavîlüzzevl ve müşkilleşmiştir."

Bu meslekte kalp yerine akıl esas alınmıştır. Yani felsefenin akli kanadıdır. İslam özelinde ise ilm-i kalam bu ekolü temsil ediyor. İlm-i kalamın en önemli iki akli delili ise imkan ve hudus delilidir. Bu mesleğin de temeli ve esası Kur'an'da vardır. Lakin Üstad'ın ifadesi ile beşerin fikri karıştığı için bu meslek ve bu deliller safiyet ve tesirini kaybetmiştir. Umum insanların gidebileceği yol olmaktan çıkmıştır.

"Üçüncüsü: Hükemanın mesleğidir."

Hükema, burada daha çok Aristo felsefesine işaret ediyor. Sonuçta Aristo felsefesinde de bir takım marifet delilleri vardır. Lakin çok müşkül ve herkesin kavrayacağı ve tam marifet ve huzuru temin edecek mahiyette değildir, bu deliller. Hatta bu felsefenin delilleri Allah'ı sadece ilk sebep olarak algılayan eksik ve nursesiz bir delildir.

"Üçü de taarruz-u evhamdan masûn değildirler."

Bu üç meslek de nakıs ve eksik mesleklerdir. İnsanlığa marifet noktasından tam hizmet edemiyorlar. Hatta delilleri belli zümrelere mahsus kalıyor. Umum insanlık bu üç meslekten tam istifade edemiyor.

"Dördüncüsü: Ki belâgat-i Kur'âniyenin ulüvv-ü rütbesini ilân eden ve istikamet cihetiyle en kısası ve vuzuh cihetiyle beşerin umumuna en eşmeli olan mirac-ı Kur'ânîdir. İşte biz dahi bunu ihtiyar ettik."(1)

Kur'an'ın yolu hem anlaşılır, hem kısa, hem selametli, hem de tam huzur ve marifeti veren bir yoldur.

Kur'an ve kelim ilminin farkına Üstad Hazretleri şu şekilde işaret ediyor:

"Bazı Sözlerde ulema-i ilm-i kelâmın mesleğiyle, Kur'ân'dan alınan minhâc-ı hakikînin farkları hakkında şöyle bir temsil söylemişiz ki: Meselâ, bir su getirmek için, bazıları küngân (su borusu) ile uzak yerden, dağlar altında kazar, su getirir. Bir kısım da, her yerde kuyu kazar, su çıkarır. Birinci kısım çok zahmetlidir, tıkanır, kesilir. Fakat her yerde kuyuları kazıp su çıkarmaya ehil olanlar, zahmetsiz herbir yerde suyu buldukları gibi, aynen öyle de:"

"Ulema-i ilm-i kelâm, esbabı, nihayet-i âlemde teselsül ve devrin muhaliyetiyle kesip, sonra Vâcibü'l-Vücudun vücudunu onunla ispat ediyorlar. Uzun bir yolda gidiliyor. Amma Kur'ân-ı Hakîmin minhâc-ı hakikîsi ise, her yerde suyu buluyor, çıkarıyor. Herbir âyeti, birer Asâ-yı Mûsâ gibi, nereye vursa âb-ı hayat fışkırtıyor. وَفِي كُلِّ شَيْءٍ لَّهُ دَلِيلٌ عَلَى اللَّهِ وَاجِدٌ düsturunu her şeye okutturuyor."

"Hem iman yalnız ilim ile değil; imanda çok letâfin hisseleri var. Nasıl ki, bir yemek mideye girse, o yemek muhtelif âsâba, muhtelif bir surette inkısam edip tevzi olunuyor. İlimle gelen mesâil-i imaniye dahi, akıl midesine girdikten sonra, derecâta göre ruh,

kalb, sır, nefis, ve hâkezâ, letâif kendine göre birer hisse alır, masseder. Eğer onların hissesi olmazsa noksandır. İşte, Muhyiddin-i Arabî, Fahreddin Râzî'ye bu noktayı ihtar ediyor."(2)

Risale-i Nurlar bu zamanda Kur'an mesleği üzerine gidiyor. Risale-i Nurların kökü kelam ilmi olsa da muhteva ve usul bakımından Kur'an'ın tarzı olan sahabe mesleği üzerine gidiyor ve bu tarzı bu zamanda hakkı ile temsil ediyor. Yukarıda eleştiri konusu olan akli deliller felsefe ve felsefeden beslenen kelam ilminin nakıs ve yetersiz akli delilleridir. Yoksa Kur'an'ın da sayıp sıraladığı marifet delilleri değildirler. Şayet akli delillerden sadece felsefi deliller anlaşılıyor ise, bakış açısı doğrudur, ama umumi bir şekilde akli deliller kast ediliyor ise, çok vahim bir bakış açısı olur. Zira akli delilleri Kur'an'da kullanmıştır.

"Tarîk-i Kur'ânî iki nevidir."

"Birincisi: Delil-i inayet ve gayedir ki, menâfi-i eşyayı tâdât eden bütün âyat-ı Kur'âniye bu delili nesc ve şu burhanı tanzim ediyorlar. Bu delilin zübdesi, kâinatın nizam-ı ekmeline itkan-ı san'at ve riayet-i mesâlih ve hikemdir. Bu ise, Sâniin kast ve hikmetini ispat ve tesadüf vehmini ortadan nefy ediyor. Zira itkan ihtiyarsız olmaz. Evet, nizamın şahitleri olan bütün fûnun-u ekvan, mevcudatın silsilelerindeki halkalardan asılmış mesâlih ve semeratı ve inkılâbât-ı ahvâlin katmer ve düğümleri içinde saklanmaz hikem ve fevaidi göstermekle, Sâniin kast ve hikmetine kat'î şahadet ediyorlar."

Eşyadaki bütün fayda ve hikmetler bu delilin konusudur. Gözün görmesi, kulağın işitmesi dilin tatması, burnun kokuyu alması, bir ciğerin dört yüz ayrı hikmet ve vazifesinin olması gibi, eşyadaki sayısız fayda ve hikmetlerin hepsi bu delilin alanına ve misaline girerler. Bugün sistematik olan bütün fen ilimleri bu delilin açılımı ve alanıdır. Bu deliller bütün sebepleri ve sebeplerden hasıl olan neticeleri Allah'ın marifet ve huzurunda bir vasıta ve pencere yapar. Kur'an'ın bu metodu ile kainata bakan bir adam için kainat ve içindeki her şey birer marifet kapısı, her bir eşya huzur-u İlahiyi temin eden birer marifet pencereleri olur.

"İkinci delil-i Kur'ânî: Delil-i ihtirâdır. Hülâsası:"

"Mahlûkatın her nevine, her ferdine ve o nev'e ve o ferde mürettep olan âsâr-ı mahsusasını müntiç ve istidad-ı kemâline münasip bir vücudun verilmesidir. Hiçbir nevi müteselsil-i ezeli değildir. İmkân bırakmaz. İnkılâb-ı hakikat olmaz. Mutavassıt nev'in silsilesi devam

etmez. Tahavvül-ü esnaf inkılâb-ı hakaikin gayrısıdır. Madde dedikleri şey, suret-i mütegayyire, hem harekât-ı mütehavvile-i hâdiseden tecerrüd etmediğinden hudûsu muhakkaktır. Kuvvet ve suretler, a'râziyetleri cihetiyle envâdaki mübâyenet-i cevheriyeyi teşkil edemez. A'râz cevher olamaz. Demek envânın fasîleleri ve umum a'râzının havâss-ı mümeyyizeleri bizzarure adem-i sırttan muhteradırlar. Silsilede tenâsül, şerait-i âdiye-i itibariyedendir."(3)

İhtira, bir şeyi benzersiz ve modelsiz hiçten ve yoktan var etmek demektir. Kainattaki her bir mevcut ve mahluk, benzersiz ve modelsiz olarak hiçten ve yoktan var ediliyorlar. Materyalist felsefenin iddia ettiği gibi mevcudat tesadüfen birbirinden ezeli olarak türeyip gelmiyor. Yani madde ezeli değildir ve madde üstünde görünen o harika sanat ve nakışlar ise tesadüf ve rastlantının oyuncağı değildirler. Maddenin ezeli olmadığına dair yüzlerce kevnî ve akli deliller mevcuttur. Üstad Hazretleri burada bir kaçını özet olarak zikrediyor.

İşte Risale-i Nurların imana ve tevhide dair bütün delilleri ve ispatları Kur'an'ın bu iki delil tarzına dayanıyor.

Kelam ilminde ise böyle her bir eşya üstünde tevhidi göstermek tarzı yoktur. Bunun yerine sebepler zincirini takip ederek en son sebep olarak Allah'ı bulmak şeklinde gidiyorlar. Kelam ilminin bu nakıs delilini bir misal ile akla yaklaştıralım.

Mesela, yağmurun yağması hususunda devir ve teselsülü savunanlar tevhidi şöyle ispat ediyorlar: Faraza, yağmur buluttan geliyor diyen bir maddeciye, peki bulut nereden geliyor diye soruyoruz. Maddeci adam bulut da topraktan geliyor diyor. Toprak nereden geliyor, diye sorunca da, dağların aşınmasından oluşuyor, diyor. Dağları aşındıran kimdir, diye sorunca da, şu sebeplerdir diyerek sorular uzayarak devam ediyor ve en sonunda bütün maddi sebepler bitince, ilk sebep olan yaratıcıya ulaşmış oluyorlar. Her şeyin yaratıcısı sebeplerdir, diyen maddeci efendi, şayet ehli insaf ve de sebeplerin içinde akli boğulmamış ise sonucu kabul ediyor.

Bu yolun çok riskleri ve eksikleri vardır. Risklerden birisi sebeplerin tesiri zımni olarak kabul edilmiş oluyor. "*Yağmurun sebebi buluttur.*" iddiasında bulunan kişiye, "*Bulutun sebebi nedir?*" denildiği zaman, sanki yağmurun hakiki sebebi bulutmuş da ikinci şıkka geçilmiş gibi bir mana oluşuyor ki, bu hakiki tevhidi tam izah edemiyor.

Diğer bir risk de sebeplerin her şeyde olduğu düşünecek olursak, sonunu bulmak ve orada tevhidi göstermek hem uzun hem de herkesin takip edebileceği bir yol değildir.

Kur'an'ın ve Kur'an'ı takip eden Risale-i Nurların ispat tarzı ise öyle sebepleri uzun uzadıya takip ederek en sonunda ilk sebebe intikal etmek şeklinde değildir. Her bir

sebeþ üstünde tevhide göstermek ve her bir sebeþ üstünde huzuru kazandırmak şeklindedir ki, izahını yukarıda yapmış idik.

Dipnotlar:

(1) bk. [Muhakemat, Üçüncü Makale, Birinci Maksat.](#)

(2) bk. [Mektubat, Yirmi Altıncı Mektup, Dördüncü Mebhas.](#)

(3) bk. [Mesnevî-i Nuriye, Nokta.](#)